

NORGES HØYESTERETT

Den 28. juni 2012 avsa Høyesterett dom i

HR-2012-01341-A, (sak nr. 2012/34), sivil sak, anke over dom,

I.

A (advokat Bengt Høyer Pedersen – til prøve)

mot

B v/verge

C v/verge (advokat Hallvard Østgård)

II.

B v/verge

C v/verge (advokat Hallvard Østgård)

mot

A (advokat Bengt Høyer Pedersen – til prøve)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Indreberg**: Saken gjelder utmåling av oppreisningen til mindreårige ofre for voldtekt til seksuell omgang, jf. skadeserstatningsloven § 3-5 jf. § 3-3.
- (2) Ved tiltalebeslutning 2. desember 2010 ble A satt under tiltale ved Senja tingrett for overtredelse av

**"I _____ Straffeloven § 195 første ledd første straffalternativ-
for å ha hatt seksuell omgang med barn under 14 år.**

Grunnlag:

a)

Lørdag 5. september 2009, om kvelden, på bopel på X i Y stakk han en finger inn mellom kjønnsleppene til B, f. 06.02.2000, mens hun sov.

b)

Lørdag 5. september 2009, om kvelden, på bopel på X i Y, brukte han handa til enten C, f. 28.01.2003, eller B, f. 06.2000, til å masturbere sin penis, mens hun sov.

II Straffeloven § 192 første ledd bokstav b-

for å ha skaffet seg seksuell omgang med noen som var bevisstløs eller av andre grunner var ute av stand til å motsette seg handlingen.

Grunnlag:

a)

Til tid og på sted som angitt under post I a forholdt han seg som der nærmere beskrevet.

b)

Til tid og på sted som angitt under post I b forholdt han seg som der nærmere beskrevet.

III Straffeloven § 204 a første ledd bokstav a-

for å ha produsert eller vært i besittelse av fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn.

Grunnlag:

I juni 2010 på bopel på X i Y var han i besittelse av barnepornografisk materiale på sin PC, herunder 15 egenproduserte bilder og 1 egenprodusert filmsnutt.

IV Straffeloven § 201 bokstav c-

for i ord eller handling å ha utvist seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd overfor barn under 16 år.

Grunnlag:

a)

Ved minst tre anledninger i løpet av august/september 2009 på bopel på X i Y trakk han trusa til B, f. 06.02.2000, til sides mens hun sov, slik at hennes kjønnsorgan ble blottet, hvoretter han fotograferte hennes underliv.

b)

Mandag 7. juni 2010, om ettermiddagen, på skolebussen mellom Z ungdomsskole og Æ, onanerte han under kjøringen mens det var skolebarn på bussen."

- (3) Ved dom 25. februar 2011 domfelte Senja tingrett A i samsvar med tiltalen til en straff av fengsel i to år og seks måneder, tap av retten til å føre motorvogn for persontransport mot vederlag for et tidsrom av fem år, til å tåle inndragning av kamera, laptop og minnekort, og til å betale oppreisning med 100 000 kroner til B og 100 000 kroner til C.
- (4) Når det gjaldt post 1 b, la retten til grunn at det var C som var den fornærmede. Den tiltalte hadde filmet hendelsen, men uten at man så barnets ansikt.
- (5) Domfelte anket til Hålogaland lagmannsrett. Lagretten fant ham skyldig i de postene i tiltalebeslutningen som var påanket og henvist til ankeforhandling – tiltalen post I a og II a – og ved dom 15. september 2011 fastsatte lagmannsretten den samme fengselsstraffen – to år og seks måneder – og øvrige reaksjoner som tingretten. For så vidt gjaldt oppreisningskravene, lød domsslutningen:
- "2. A dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisning til B med 100 000 – etthundretusen – kroner.
3. A dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisning til C med med 100 000 – etthundretusen – kroner."

- (6) På dette punktet ble dommen avsagt under dissens, idet den ene av de tre fagdommerne som avgjorde oppreisningskravene, stemte for at oppreisningen burde settes til 75 000 kroner for hver av de fornærmede.
- (7) A anket til Høyesterett over straffutmålingen og oppreisningen. Høyesteretts ankeutvalg tillot ikke anken over straffekravet fremmet, og A anket så etter tvistelovens regler over oppreisningen, jf. straffeprosessloven § 435. B v/verge og C v/verge har motanket og krevd at oppreisningsbeløpene økes.
- (8) Den ankende part – A – har i hovedsak gjort gjeldende:
- (9) Lagmannsrettens flertall lar den normerte erstatningen på 100 000 kroner, som ble fastsatt som generell norm i Rt. 2003 side 1580 og Rt. 2003 side 1586, være avgjørende. Det er feil rettsanvendelse. Det gjelder ingen veiledende norm for oppreisningen der ofre for seksuelle overgrep er barn, jf. Rt. 2004 side 1068. I slike tilfeller skal det foretas en individuell vurdering basert på de momentene som er angitt i skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd annet punktum. En slik vurdering viser at oppreisningen er for høy. Handlingene er alvorlige, men likevel ikke av de mest alvorlige, de fant sted ved én anledning, de var ikke smertefulle og barna har ikke hatt noen opplevelser av dem mens de foregikk. Det eneste momentet som trekker i skjerpene retning, er at overgrepene var et misbruk av tillitsforhold siden A og hans samboer, som er barnas bestemor, var barnevakter. Forholdet er alt i alt mindre alvorlig enn det som er omhandlet i Rt. 2008 side 1383, hvor Høyesterett opprettholdt en oppreisning på 75 000 kroner.
- (10) Også dersom Høyesterett skulle mene at det gjelder en veiledende norm for oppreisningen, er riktig nivå i denne saken 75 000 kroner. Den veiledende normen på 150 000 kroner som ble fastsatt i Rt. 2011 side 743, og utvidet til å gjelde "sovevoldtekter" i Rt. 2012 side 201, gjelder bare ved voldtekt til samleie. Tar man som lagmannsretten utgangspunkt i at normen utgjør 100 000 kroner, er det her riktig å sette oppreisningen noe lavere på grunn av de konkrete omstendighetene ved saken – handlingenes art, de manglende skadevirkningene og barnas manglende opplevelse av det som skjedde.
- (11) A har nedlagt slik påstand:
1. **A dømmes til å betale oppreisning til B med kr. 75 000.**
 2. **A dømmes til å betale oppreisning til C med kr. 75.000.**
 3. **Det offentlige tilkjennes sakens omkostninger."**
- (12) Ankemotpartene – B v/verge og C v/verge – har i hovedsak gjort gjeldende:
- (13) Overgrepene i denne saken er omfattet av normen som er fastlagt for voldtekt, og som nå er 150 000 kroner. Uttalelsen i Rt. 2012 side 201, hvor normen gis anvendelse for "sovevoldtekter", er ikke begrenset til voldtekt til samleie. Også hensynet til ofrene og retts tekniske hensyn taler for en slik forståelse. Der barn er ofre for seksuelle overgrep, blir fingre ofte brukt som substitutt for penis, fordi det er fysisk vanskelig å gjennomføre et samleie. Andre substitutter kan være gjenstander, og bruk av slike anses som samleie, jf. straffeloven § 206. Det er ingen grunn til å behandle overgrep med inntrengning i

kroppen med en finger på en annen måte enn inntrengning med f.eks. en penn ved utmåling av oppreisning.

- (14) Også dersom det skal utmåles en individuell erstatning, er det grunnlag for en forhøyelse av oppreisningsbeløpene. Når lovgiver har rubrisert seksuell omgang med en som sover som voldtekt, betyr det at slike overgrep anses som alvorlige. I dette tilfellet representerte dessuten overgrepene et alvorlig tillitsbrudd. Det kan ikke legges til grunn at overgrepene ikke får skadevirkninger, og det må legges vekt på at de fornærmede ble fotografert. De må leve med usikkerhet om at bildene kan være spredd.
- (15) B v/verge og C v/verge har nedlagt slik påstand:
- "1. A dømmes til å betale B og C oppreisningserstatning etter rettens skjønn oppad begrenset til kr. 150 000,- til hver.**
- 2. A dømmes til å betale saksomkostninger for Høyesterett til det offentlige."**
- (16) *Jeg er kommet* til at oppreisningsbeløpene bør heves.
- (17) Saken gjelder som nevnt utmåling av oppreisningen til mindreårige ofre for voldtekt til seksuell omgang, jf. skadeserstatningsloven § 3-5 jf. § 3-3. Voldtektene besto i at domfelte førte en finger inn i skjeden til den ene fornærmede, som var 9 år, og i at han benyttet hånden til den andre fornærmede, som var 6 år, til å masturbere sin penis. Han foretok overgrepene mens barna sov, og fotograferte eller filmet det som skjedde. Domfelte var samboer med barnas bestemor, og overgrepene skjedde mens barna overnattet hos dem.
- (18) Jeg ser først på hvilken norm som gjelder for utmåling av oppreisning ved voldtekt til seksuell omgang.
- (19) I Rt. 1988 side 532 ble oppreisningsnivået for voldtekt normert, og satt til 30 000 kroner. I Rt. 2003 side 1580 ble beløpet hevet til 100 000 kroner. Begge dommene gjaldt konkret voldtekt til samleie, men spørsmålet som ble stilt i dommene, var om det burde være et normert beløp ved "voldtekt" og hva det i tilfelle burde være. Annerledes er dette i Rt. 2011 side 743, hvor Høyesterett i avsnitt 19 fastsatte den veiledende normen til 150 000 kroner ved overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a jf. andre ledd bokstav a, det vil si ved voldtekt til samleie utøvd ved bruk av vold eller tvang. I Rt. 2012 side 201 ble det i avsnitt 21 uttalt at det samme gjelder der fornærmede var bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg voldtekten, jf. § 192 første ledd bokstav b. Også denne siste dommen gjaldt voldtekt til samleie, og jeg kan ikke se at den kan oppfattes å utvide anvendelsesområdet for normen på 150 000 kroner til voldtekt til seksuell omgang.
- (20) Det fremgår av underrettspraksis at det har hersket ulike oppfatninger om hvorvidt den normerte erstatningen for voldtekt som ble fastsatt i Rt. 1988 side 532 og økt i Rt. 2003 side 1580, gjaldt alle former for voldtekt eller var begrenset til voldtekt til samleie, se f.eks. Borgarting lagmannsretts dom 8. januar 2009, LB-2008-88758. Det er ikke nødvendig nå å ta stilling til dette, fordi det i dommen i Rt. 2011 side 743 avsnitt 16 til 19 fremgår at det er ved voldtekt til samleie den normerte erstatningen for voldtekt – som i dommen ble økt til 150 000 kroner – gjelder.

- (21) Jeg nevner at det for grovt uaktsom voldtekt til samleie etter avgjørelsen i Rt. 2012 side 201 er fastsatt en norm på 90 000 kroner.
- (22) For voldtekt til seksuell omgang gjelder dermed ingen tilsvarende norm. Som barnas prosessfullmektig har innvendt, innebærer det at oppreisningsspørsmålet behandles ulikt ved voldtekter der det er brukt en gjenstand til å trenge inn i kroppen og voldtekter der inntrengning skjer med en eller flere fingre. Er det brukt en gjenstand, likestilles det med samleie, jf. straffeloven § 192 jf. § 206, men det gjelder ikke der det er brukt fingre. At det ved utmålingen av straff skal skje en slik forskjellsbehandling, er et bevisst lovgivervalg, og det er også opprettholdt i straffeloven 2005, jf. drøftelsen i Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 213–215. Det er da ikke unaturlig at dette reflekteres i reglene om oppreisning. Men jeg vil understreke at også i tilfeller som ikke er omfattet av normen på 150 000 kroner, eventuelt 90 000 kroner ved grov uaktsom voldtekt, vil oppreisningen kunne tilsvare det normerte beløp eller eventuelt settes høyere, avhengig av de konkrete omstendighetene i saken.
- (23) Spørsmålet blir så hvilken oppreisning som bør utmåles i vår sak. Forholdet er her også omfattet av straffeloven § 195 på grunn av de fornærmedes alder, men heller ikke ved seksuelle overgrep som pådømmes etter straffeloven §§ 195 eller 196 gjelder det en veiledende norm, jf. Rt. 2004 side 1068. I slike saker skal oppreisningen fastsettes konkret ut fra de momentene som er oppregnet i skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd annet punktum. Da lovgiver avviste normering i saker om overgrep mot barn, var den underliggende premiss at oppreisningsnivået generelt skulle heves, se Ot.prp. nr. 20 (1991–1992) side 46. Den store variasjonen i alvorlighetsgraden på saker, tilsa imidlertid at det skulle skje en konkret vurdering.
- (24) De normerte beløp som foreligger for henholdsvis forsettlig og uaktsom voldtekt til samleie, 150 000 kroner og 90 000 kroner, gir etter mitt syn likevel en viss veiledning ved fastsettelsen av beløpet i vår sak. Men ettersom det er tale om små barn, må beløpet settes opp fra det som ville følge av en slik sammenligning. Jeg viser her til Rt. 2003 side 740 hvor det i avsnitt 32 heter at det ikke er tvilsomt at oppreisningsansvaret overfor mindreårige som blir voldtatt, må settes høyere enn overfor voksne. I Rt. 2011 side 743 er det uttalt at "det nokså gjennomgående er riktig med en forhøyet oppreisningserstatning der offeret er mindreårig – under 18 år".
- (25) Jeg har omtalt handlingene. Selv om det ikke fant sted samleie, var det tale om alvorlige integritetskrenkelser mot jentene. Det må legges til grunn at handlingene etter sin art kan ha betydelige skadevirkninger. I tillegg kommer at overgrepene ble fotografert. Selv om bildene ikke synes å være spredd, kan muligheten for dette utgjøre en tilleggsbelastning. Overgrepene representerer også et grovt tillitsbrudd.
- (26) På denne bakgrunn mener jeg oppreisningen bør settes til 120 000 kroner til hver av de fornærmede. Jeg ser ingen grunn til å gjøre noen forskjell mellom dem, jf. også Rt. 2011 side 247 avsnitt 49 og 50.
- (27) B og C har vunnet saken. De har nedlagt påstand om at det offentlige skal tilkjennes sakens omkostninger. Det følger imidlertid av Rt. 2012 side 201 at oppnevningen som bistandsadvokat og forsvarer står ved lag, og at ingen av partene kan kreve at den andre part skal pålegges å refundere det offentliges utgifter.

(28) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. A dømmes til å betale oppreisning til B med 120 000 – etthundreogtjuetusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
2. A dømmes til å betale oppreisning til C med 120 000 – etthundreogtjuetusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

(29) Dommer **Falkanger:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(30) Dommer **Matheson:** Likeså.

(31) Dommer **Tønder:** Likeså.

(32) Dommar **Utgård:** Det same.

(33) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. A dømmes til å betale oppreisning til B med 120 000 – etthundreogtjuetusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
2. A dømmes til å betale oppreisning til C med 120 000 – etthundreogtjuetusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Riktig utskrift bekrefte: